

1/3 Էլեմենտար Մասնիկների Ֆիզիկա

2/3 Նեուտրինային Ֆիզիկա

3/3 Կոսմոլոգիա

Իրաննիսյան Արա

Armenian Teacher Programme CERN24

Հայաստանի Ֆիզիկայի Ուսուցիչներ CERN24

1/3 Էլեմենտար Մասնիկների Տիզիկա

Ստանդարտ Մոդել

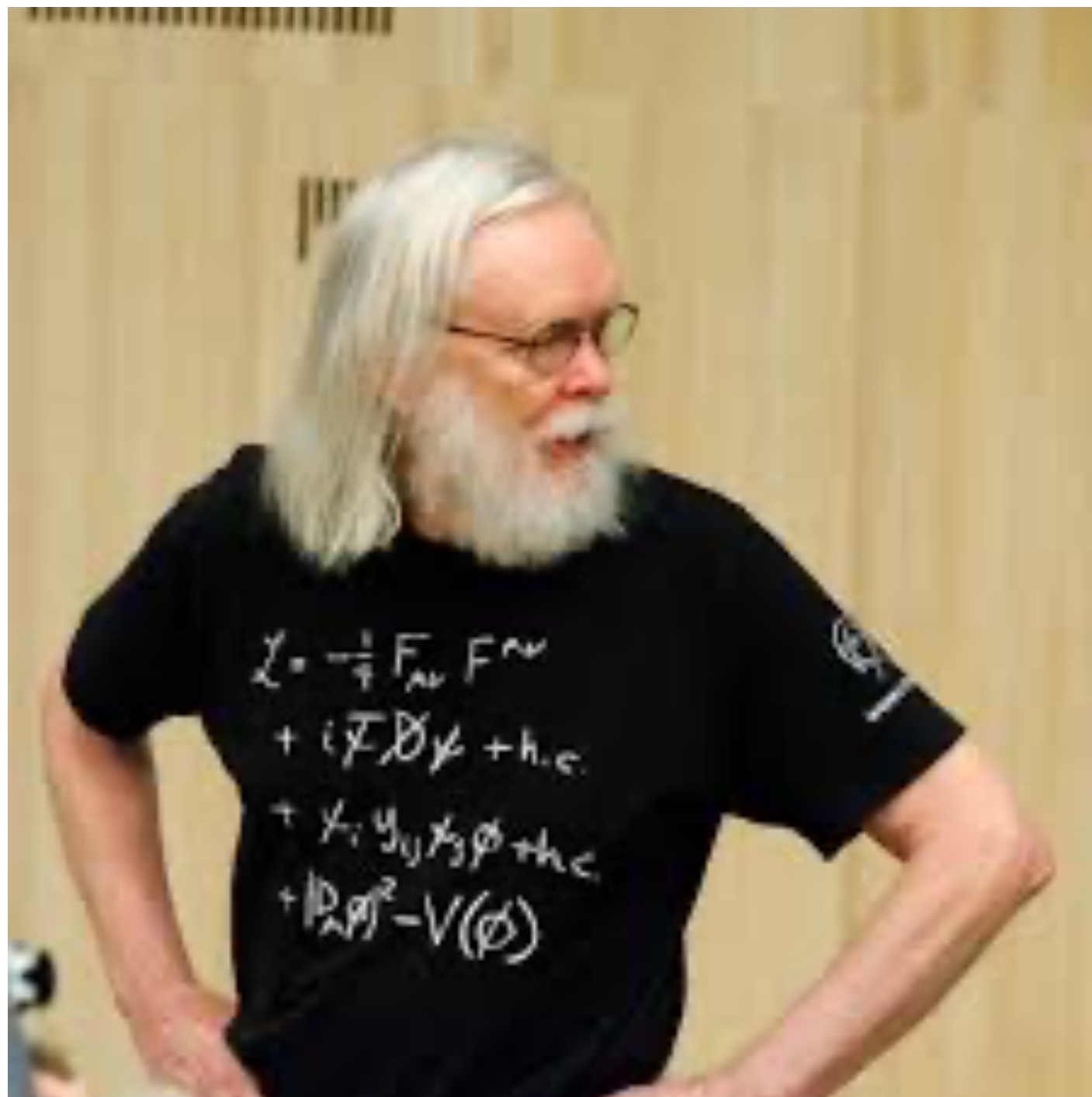

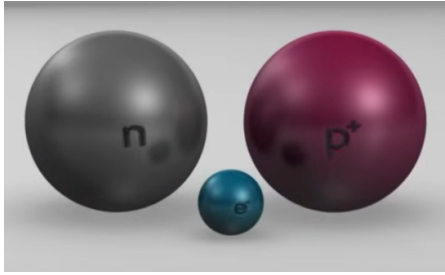
Standard Model of Elementary Particles

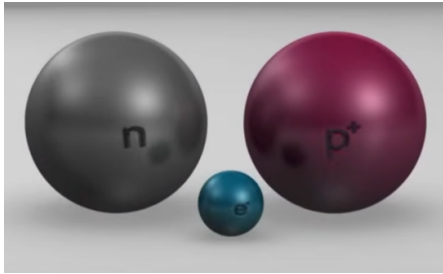
			three generations of matter (fermions)			interactions / force carriers (bosons)	
			I	II	III		
QUARKS	mass		$\approx 2.16 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 1.273 \text{ GeV}/c^2$	$\approx 172.57 \text{ GeV}/c^2$	0	$\approx 125.2 \text{ GeV}/c^2$
	charge		$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$	0	0
	spin		$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	0
			u up	c charm	t top	g gluon	H higgs
			$\approx 4.7 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 93.5 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 4.183 \text{ GeV}/c^2$	0	
			$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	0	
			$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	
			d down	s strange	b bottom	γ photon	
LEPTONS			$\approx 0.511 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 105.66 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 1.77693 \text{ GeV}/c^2$	$\approx 91.188 \text{ GeV}/c^2$	
			-1	-1	-1	0	
			$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	
			e electron	μ muon	τ tau	Z Z boson	
			$< 0.8 \text{ eV}/c^2$	$< 0.17 \text{ MeV}/c^2$	$< 18.2 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 80.3692 \text{ GeV}/c^2$	
			0	0	0	± 1	
			$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	
			ν_e electron neutrino	ν_μ muon neutrino	ν_τ tau neutrino	W W boson	

SCALAR BOSONS

GAUGE BOSONS
VECTOR BOSONS

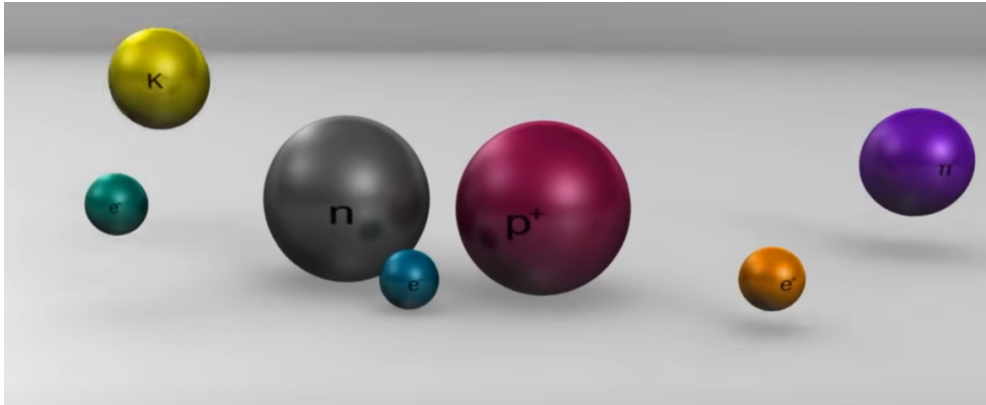
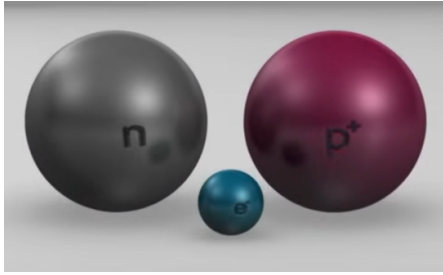

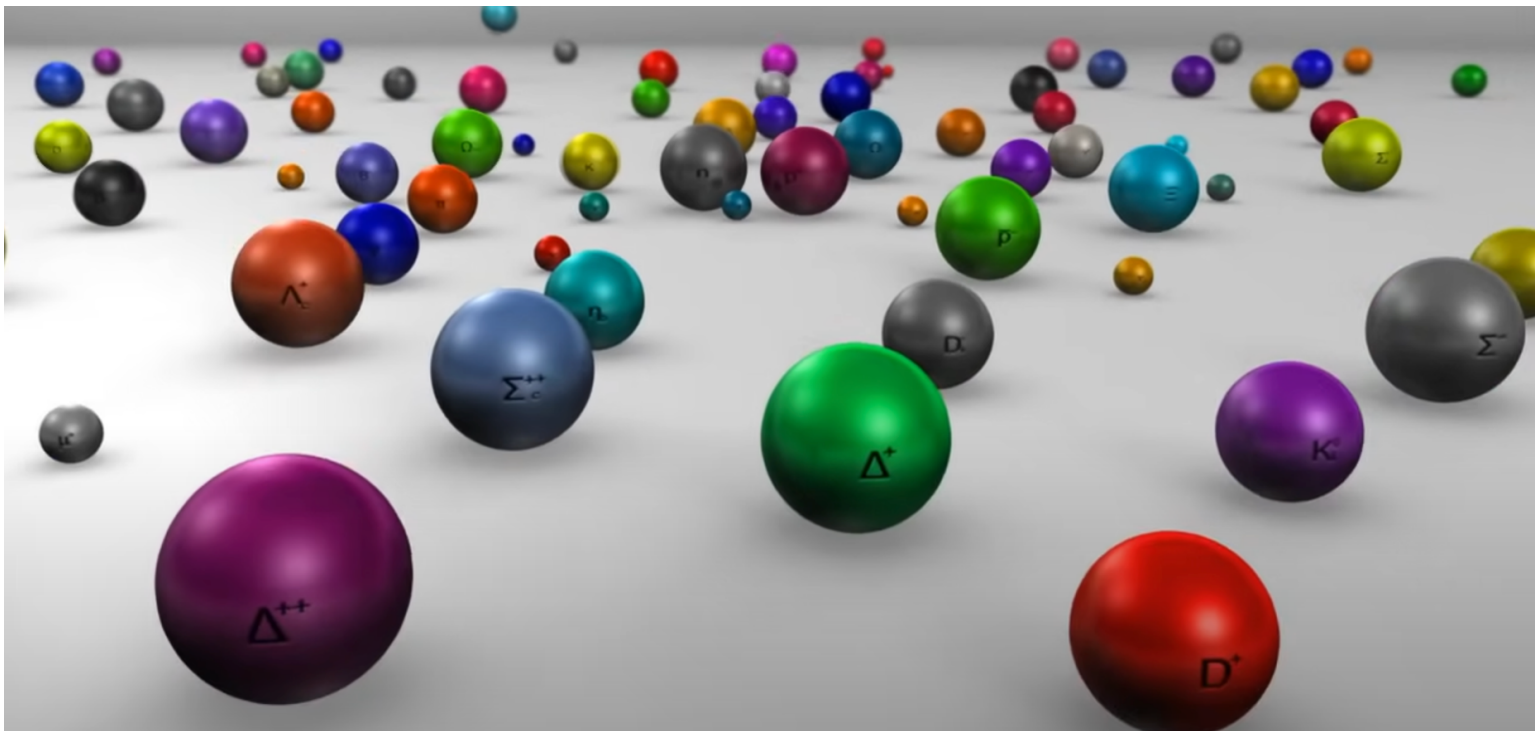
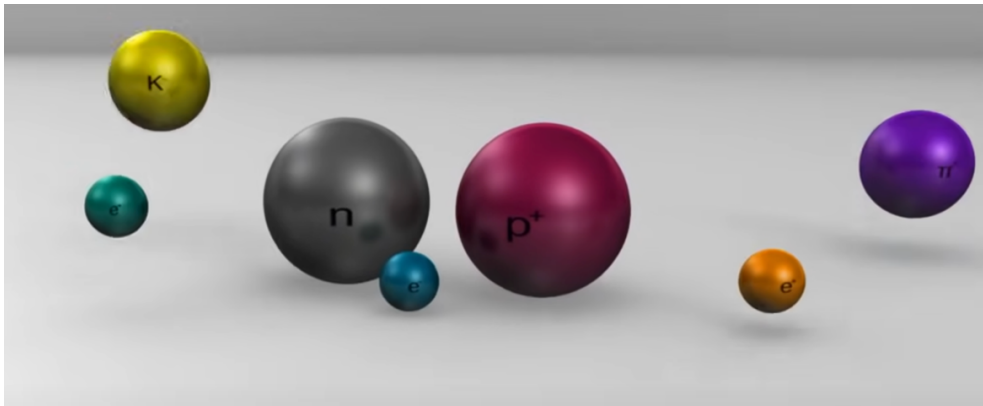
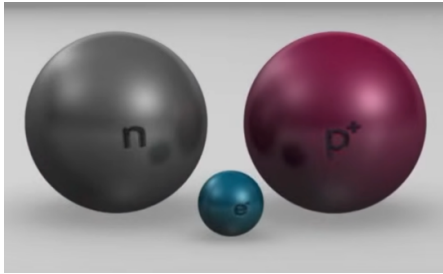
Periodic table of the elements

group	1*	2											13	14	15	16	17	18
1	H																	He
2	Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
3	Na	Mg										Al	Si	P	S	Cl	Ar	
4	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6	Cs	Ba	La	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7	Fr	Ra	Ac	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og
lanthanoid series 6	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu				
actinoid series 7	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr				

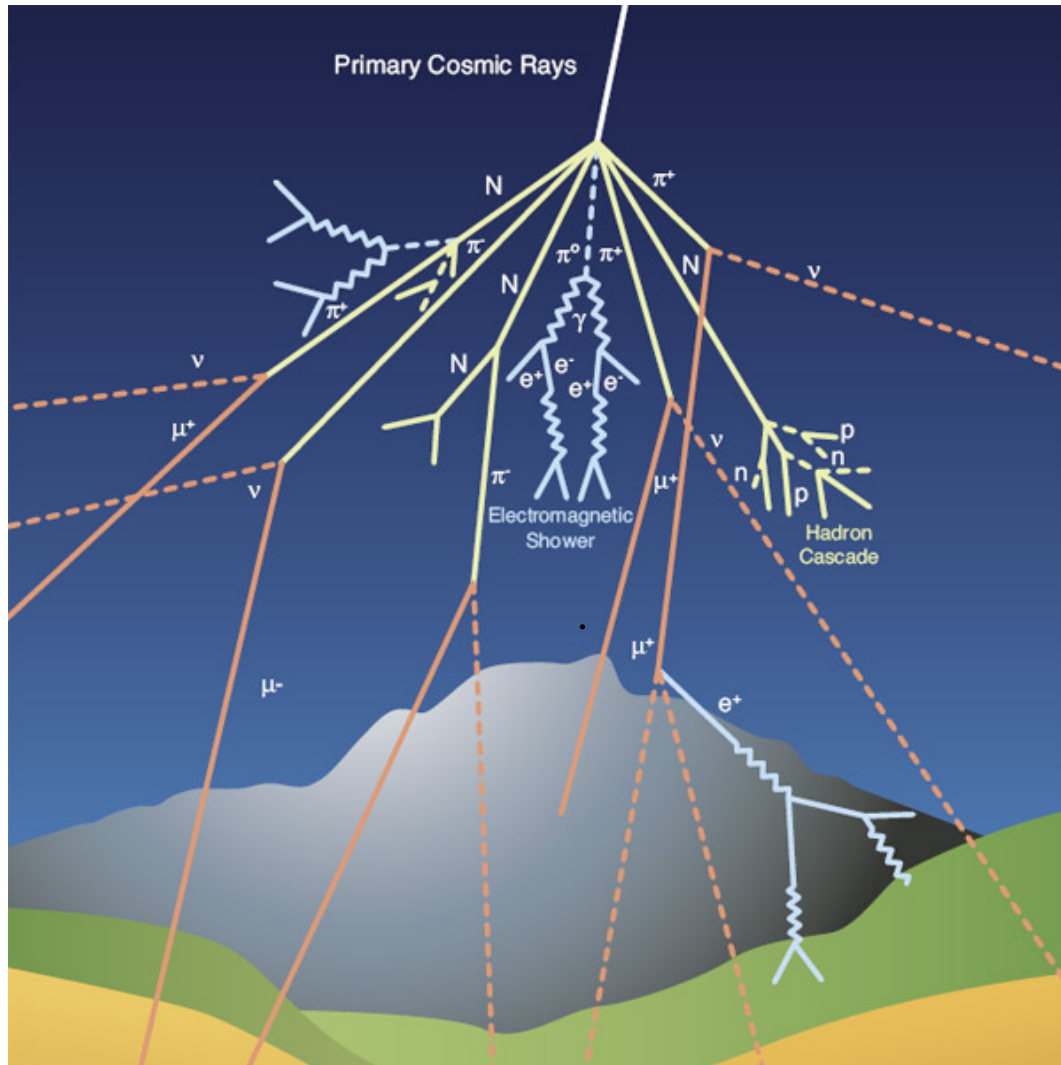
*Numbering system adopted by the International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC).

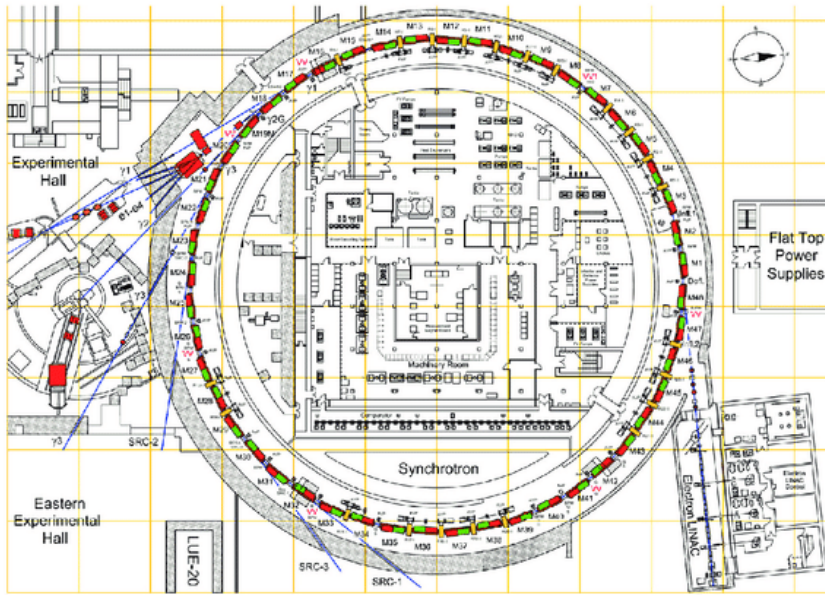

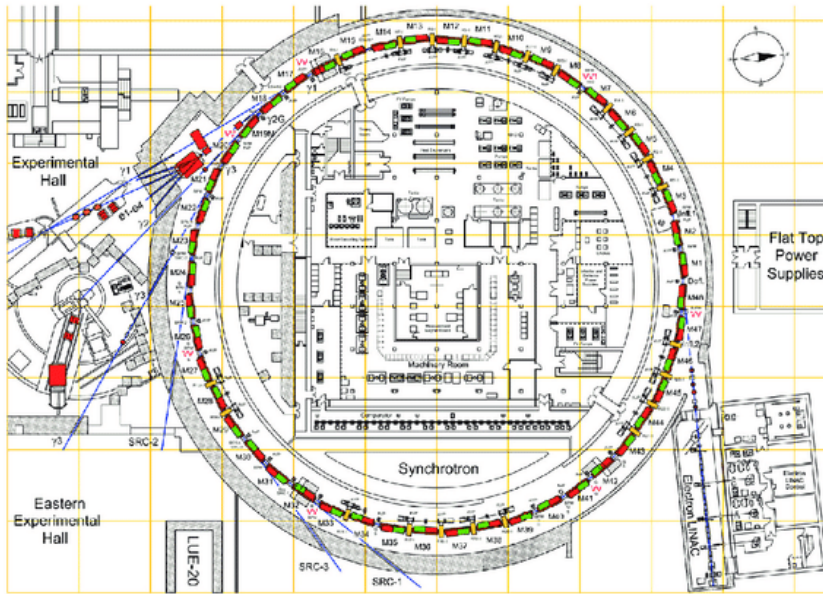

$$\Delta P \cdot \Delta x \geq \hbar$$

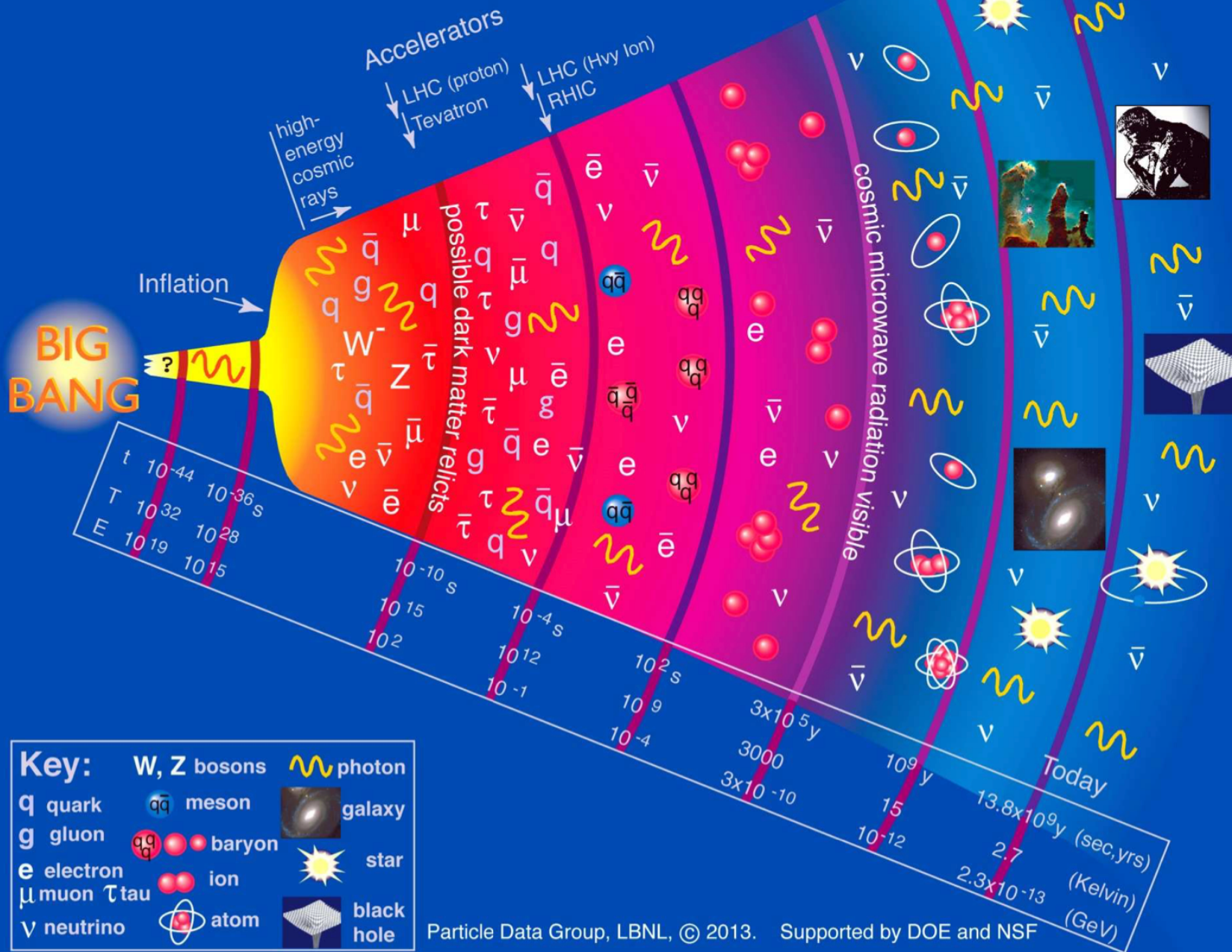

History of the Universe

Standard Model of Elementary Particles

			three generations of matter (fermions)			interactions / force carriers (bosons)	
			I	II	III		
QUARKS	mass		$\approx 2.16 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 1.273 \text{ GeV}/c^2$	$\approx 172.57 \text{ GeV}/c^2$	0	$\approx 125.2 \text{ GeV}/c^2$
	charge		$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$	0	0
	spin		$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	0
			u up	c charm	t top	g gluon	H higgs
			$\approx 4.7 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 93.5 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 4.183 \text{ GeV}/c^2$	0	
			$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	0	
			$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	
			d down	s strange	b bottom	γ photon	
LEPTONS			$\approx 0.511 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 105.66 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 1.77693 \text{ GeV}/c^2$	$\approx 91.188 \text{ GeV}/c^2$	
			-1	-1	-1	0	
			$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	
			e electron	μ muon	τ tau	Z Z boson	
			$< 0.8 \text{ eV}/c^2$	$< 0.17 \text{ MeV}/c^2$	$< 18.2 \text{ MeV}/c^2$	$\approx 80.3692 \text{ GeV}/c^2$	
			0	0	0	± 1	
			$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	
			ν_e electron neutrino	ν_μ muon neutrino	ν_τ tau neutrino	W W boson	

SCALAR BOSONS

GAUGE BOSONS
VECTOR BOSONS

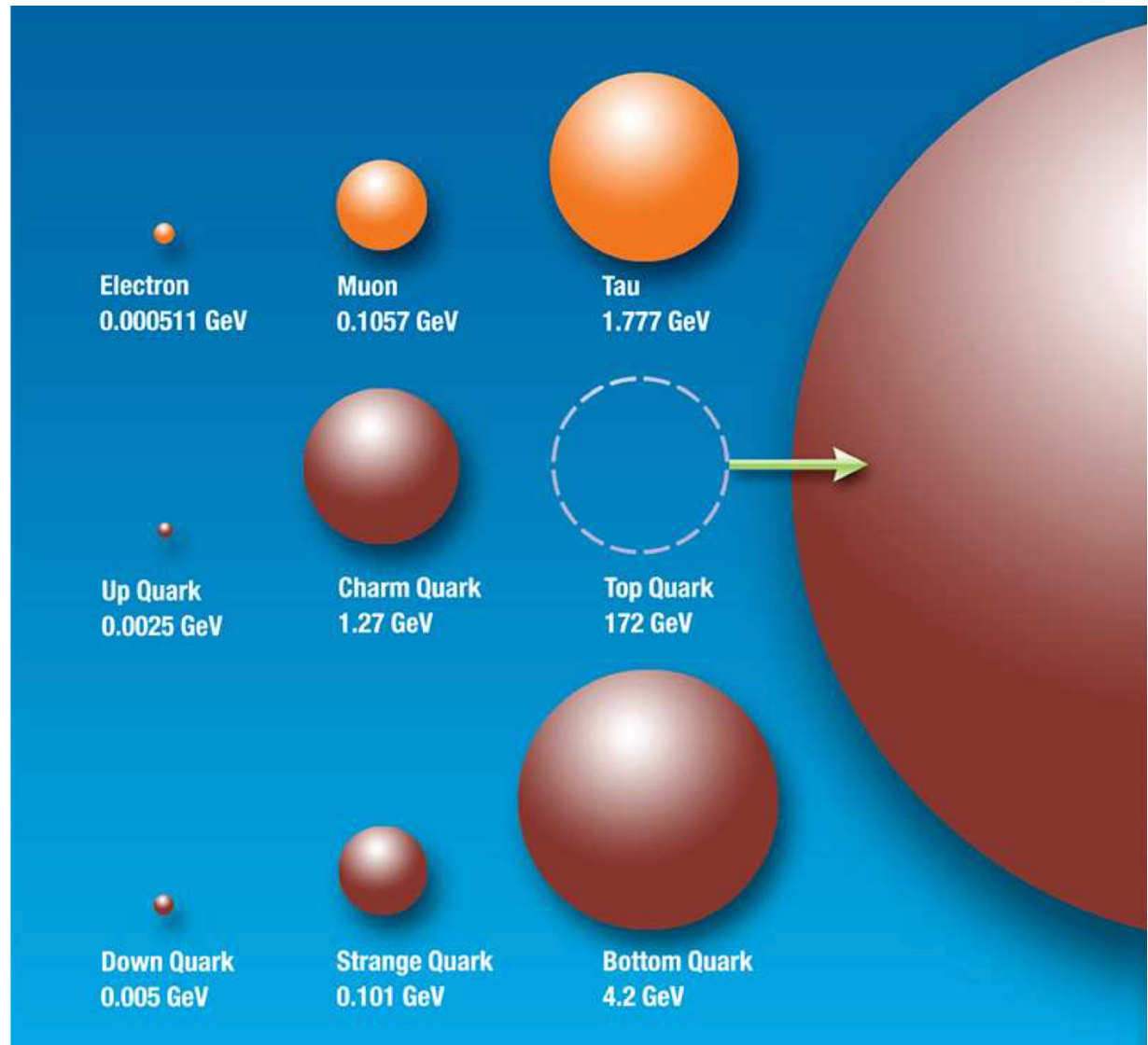

Three “generations”

Getting heavier and heavier

Top quark especially heavy

No clue why. . .

Quarks

u up	c charm	t top
d down	s strange	b bottom

Leptons

e electron	μ muon	τ tau
ν_e electron neutrino	ν_μ muon neutrino	ν_τ tau neutrino

H
Higgs boson

Forces

Z Z boson	γ photon
W W boson	g gluon

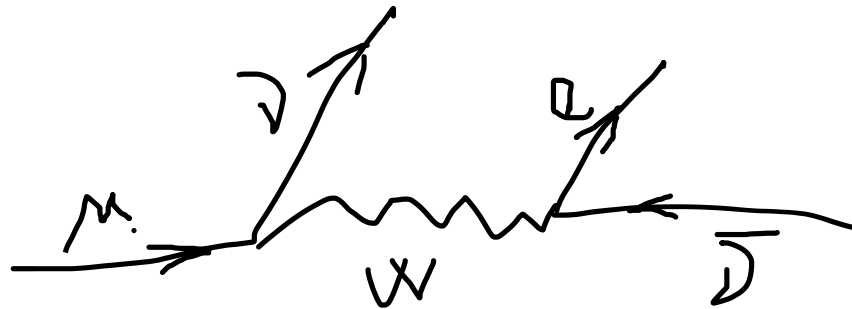
4 ուժեր

Գրավիտացիա երկնային մարմինների շարժում

Էլեկտրոմագնետիզմ մեր ամենօրյա կլանք, քիմիա, մոլեկուլներ...

Թույլ Փոխազդեցություններ ծանր միջուկների/մասնիկների
տրոհումներ

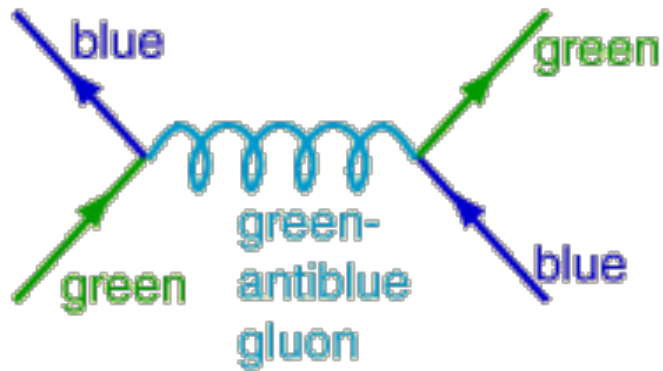
$$\mu \rightarrow e \bar{\nu}_e \nu_\mu$$

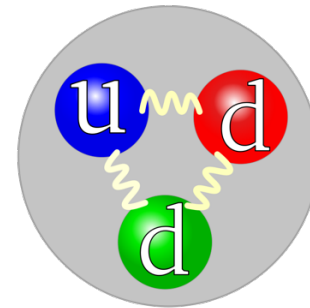
$$n \rightarrow p e \bar{\nu}_e$$

Ոժեղ Փոխազդեցություններ քվարքների միջև փոխազդեցություններ

Gluon-mediated interaction between two quarks.

Ոչ միայն որակական, այլև քանական

$b \rightarrow s \gamma$

մի քանի տոկոսի ճշտությամբ տես vs էքսպ

Մագնիսական դիպուկ մոմենտ

$$a = g/2 - 1$$

e էլեկտրոն

$a = 0.001159652181643(764)$ տեսական

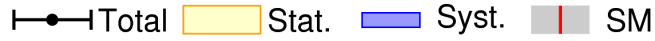
$a = 0.00115965218059(13)$ Փորձ

μ մյուրոն

$a = 0.00116591804(51)$ տեսական

$a = 0.00116592059(22)$ փորձ

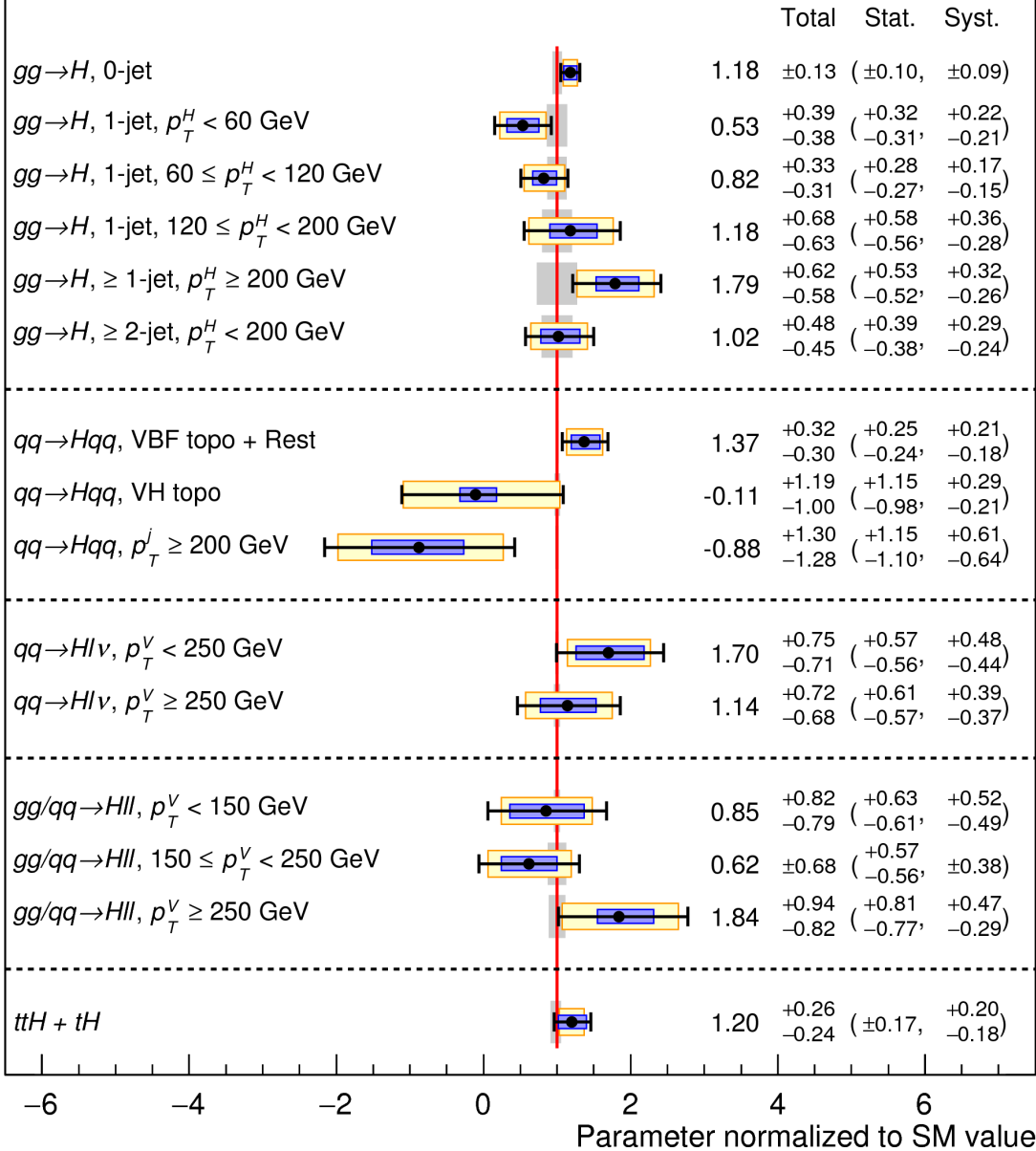
ATLAS Preliminary

 Total Stat. Syst. SM

$\sqrt{s} = 13 \text{ TeV}, 36.1 - 79.8 \text{ fb}^{-1}$

$m_H = 125.09 \text{ GeV}, |y_H| < 2.5$

$p_{\text{SM}} = 81\%$

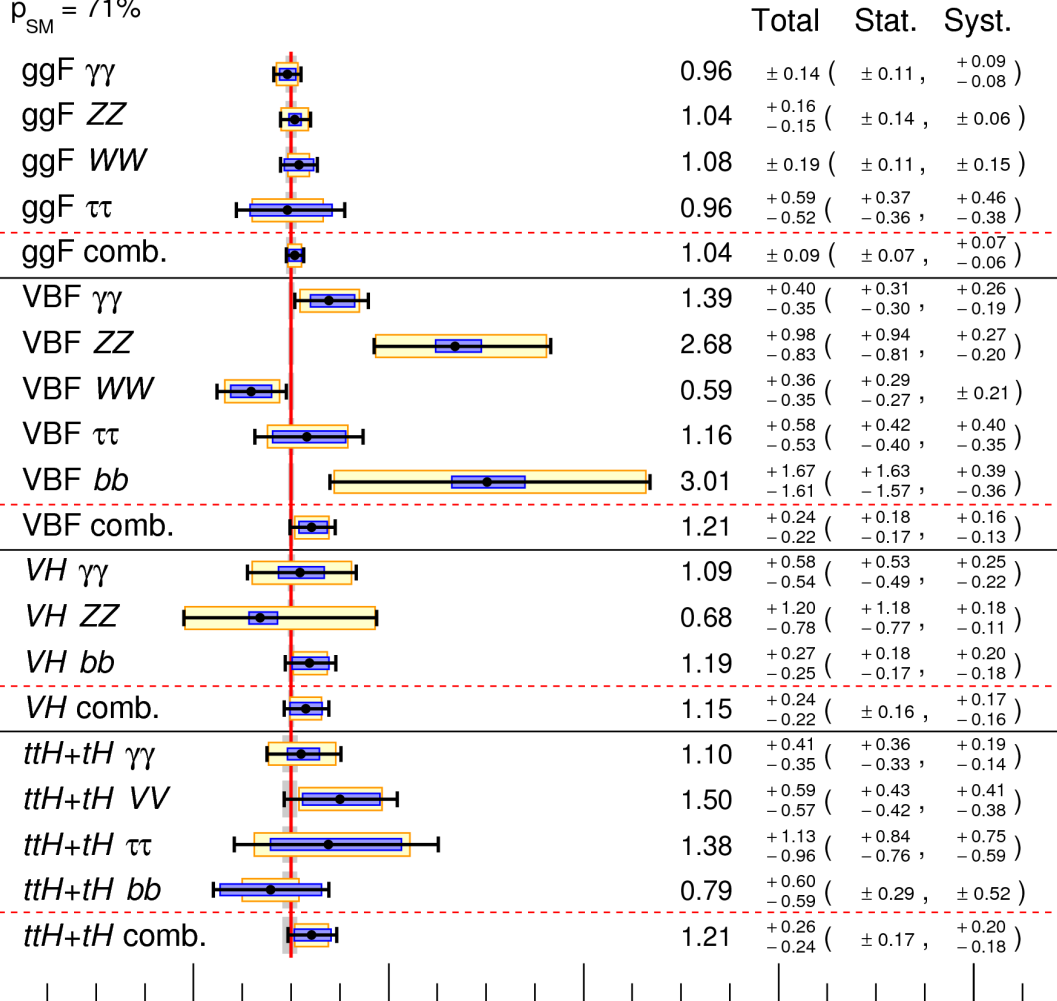
ATLAS Preliminary

$\sqrt{s} = 13 \text{ TeV}, 24.5 - 79.8 \text{ fb}^{-1}$

$m_H = 125.09 \text{ GeV}, |y_H| < 2.5$

$p_{\text{SM}} = 71\%$

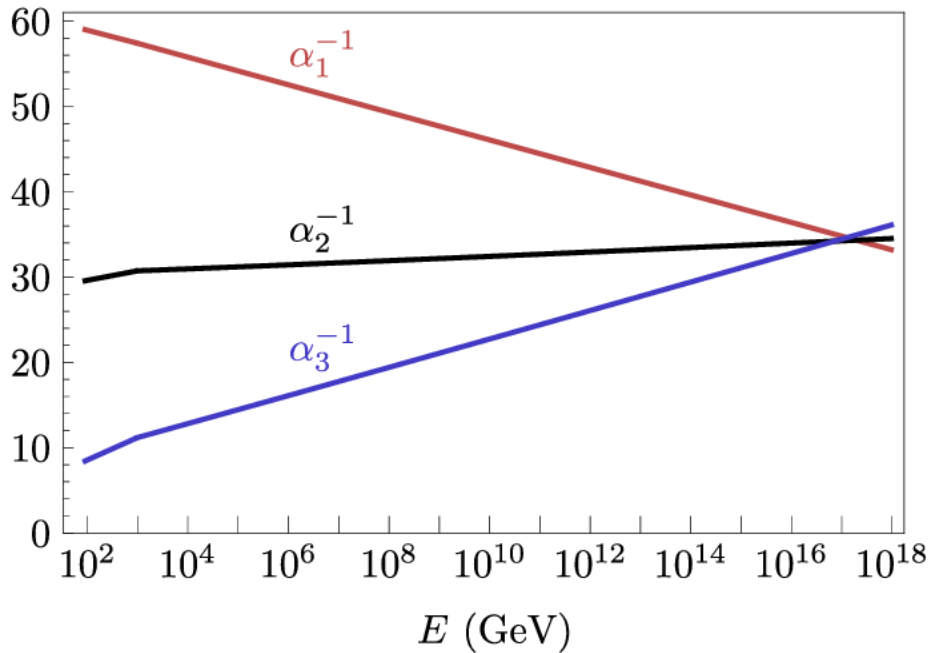
—●— Total   Stat.   Syst.   SM

-2   0   2   4   6   8

Parameter normalized to SM value

Ուժեղ, էլեկտրո-թույլ փոխազդեցությունների
 Գործակիցները իրար են **համասարվում** փոքր
 հեռավորությունների վրա

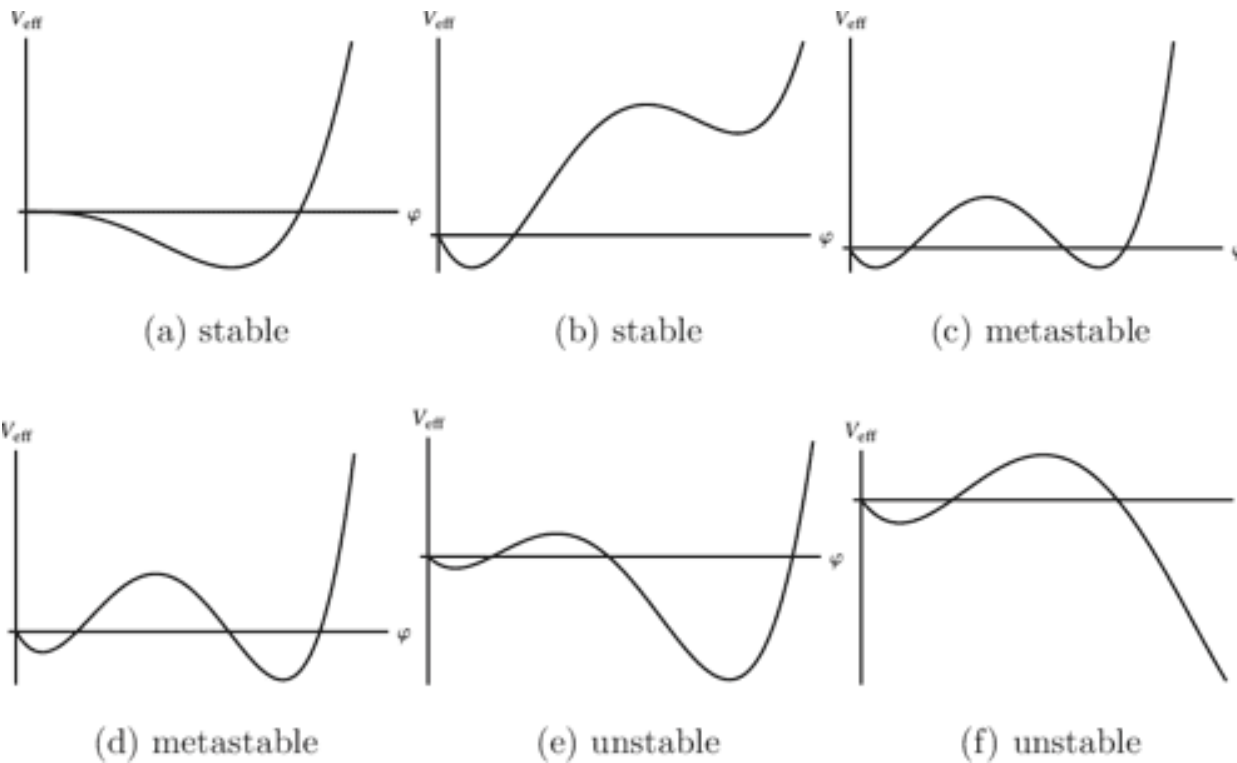
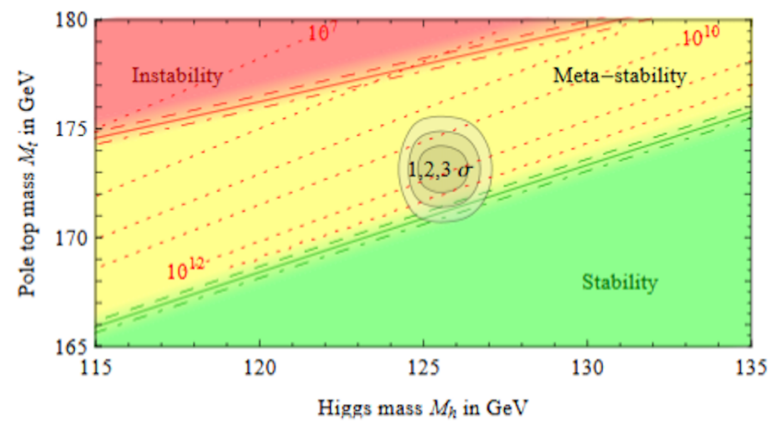
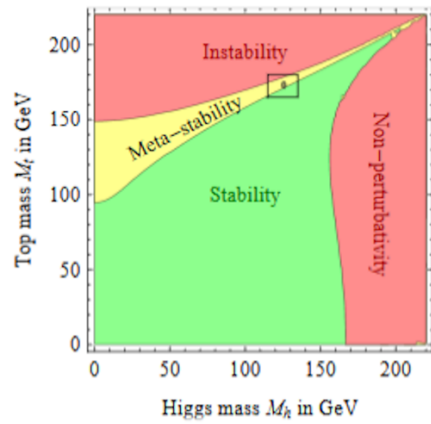
Ի՞նչու է քվարկի լիցքը=1/3,2/3 էլեկտրոնի լիժք

∴

Արդյո՞ք նոր ուժեր փոքր հեռավորությունների վրա

Արդյո՞ք. $p \rightarrow \pi^0 e^+$

M_t . M_h

Մկալյար

Վեկտոր

Տենզոր

....

Դասական Մեխանիկա – 5

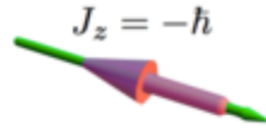
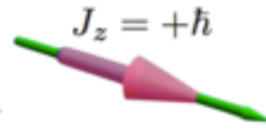
Սպիներներ

(3,1) չափանի տարածության մեջ գոյություն ունեն նաև այլ օբյեկտներ, որոնք նույնպես ինվարիանտ են Լորենցյան պտույտների, բայց դասական մեխանիկայով չեն կարող

նկարագրվել: Դասական մեխանիկայի շարժման հավասարումները (նյուտոնի օրենք, պտտական շարժման հավասարումներ) չի կարելի գրել սպիներների համար:

Քվանտային Մեխանիկա

Էլեկրոն, պրոտոն... սպիներներ են

Էլեկտրոնագնիտիզմ

Գրավիտացիա

Մասսա չունեցող մասնիկը, սեփական պտույտով (սպին) Սպինը կարող է ուղղված լինել միայն շարժման ուղղությամբ կամ հակառակ ուղղությամբ:

Պարզվում է, որ հիմնավելով միայն այս փաստի վրա կարելի է գրել **Մաքսվելի** ($J=1$) և **ԸՀՏ** ($J=2$) հավասարումները:

$J>2$ ունիտարությունը խախտվում է

Շնորհակալություն

Հարցե՛ր...